

lük szemben a Nyugat több évszázados politikai-gazdasági fölényéhez. Meglátása szerint a Nyugat dominanciája a vállalkozói szellemmel és a versenyközpontúsággal magyarázható, a domináns szerep viszont nem feltétlenül ezeknek kedvez – Amerika két évtizede nem találta magát valódi versenyhelyzetben. Ezért a világrend újbóli többpólusúvá válása végeredményben Amerika javát is szolgálhatja. Ahhoz azonban, hogy élni tudjon az új helyzet előnyeivel, tanulnia kell a történelemből; a könyv nem véletlenül szentel jelentős figyelmet a brit birodalom felemelkedésének és széthullásának.

Amerika tehát minden bizonynyal nem marad a világ egyetlen szuperhatalma, de így is megmaradhat első hatalomnak. Zakaria szerint ez akkor lehetséges, ha a világ csendőrének (részben magától ambicionált, részben rákényszerített – gondoljunk csak a balkáni háborúra) szerepe helyett egyfajta közvetítői szerepet vállal a nagyhatalmak között az általa megalapozott globális rendszerben. Ehhez egyrészt az amerikai külpolitika nemzetközi legitimitásának helyreállítására van szükség („a legitimitás: hatalom”, ahogy a szerző fogalmaz), másrészt a félelmekre alapozó politika háttérbe szorítására. Ez utóbbitól Zakaria különösen óvja a demokratikus döntéshozókat.

Bár a könyv eredetileg 2008-ban, az elnökválasztást és a gazdasági

válság elmélyülését megelőzően jelent meg (*paperback*-kiadása már egy, a magyar változatban nem szereplő új utószót is tartalmaz), helyzetértékelése ezen események fényében is reálisnak mondható. Fő üzenete pedig, amely leginkább a Bush-adminisztráció „héja-mentálitása” és a friss Nobel-békedíjas Obama „galamblelkülete” között helyezhető el, alapvetően optimista: még ha az új nagyhatalmak felemelkedése konfliktusokkal is jár majd, a köztük kialakuló erőteljes versengés várhatóan viszonylag békés mederben marad. Ezt pedig nem valamiféle naiv idealizmus mondatja a szerzővel, hanem annak a kölcsönös egymásra utaltságnak a felismerése, amely a Nyugat és legnagyobb riválisai gazdaságát jellemzi a sokat kárhozottatott globalizáció eredményeként.

PÁPAY GYÖRGY

(Fordította Szigeti Judit Eszter,
Gondolat Kiadó, Budapest, 2009,
300 oldal, 2980 Ft)

HORN ILDIKÓ:

Hít és hatalom

*Az erdélyi unitárius nemesség
16. századi története*

Horn Ildikó a magyarországi és erdélyi kora újkor történetének egyik legkiválóbb hazai kutatója. Szám-

talán általa szerkesztett vagy írt könyv bizonyítja kivételes forrásismeretét, mesterségbeli tudását. E sorok írója abban a szerencsés helyzetben van, hogy az egyetemen járhatott szemináriumaira, előadásaira, amelyek az egyetemi évek legemlékezetesebb órái közé tartoztak.

A szerző legújabb könyvében az erdélyi unitárius nemesség egyéni sorsán keresztül igyekszik bemutatni a nagyhatalmak közé préselődött Erdély történetét.

Az erdélyi unitárius egyházat Dávid Ferenc alapította 1568-ban, a reformáció folytatásaként. Az alapítás a tordai országgyűlés határozatához köthető, melyen kinyilvánították a három bevett felekezet mellett a negyedik, az unitárius (antitrinitárius) vallás szabad gyakorlását. János Zsigmond fejedelem az egyház erős támogatója volt, az 1571-es marosvásárhelyi országgyűlésen megerősítette a tordai országgyűlés határozatát. A fejedelem a gyulafehérvári nyomdát is Dávid rendelkezésére bocsátotta. Maga az unitárius elnevezés először 1600-ban fordult elő a lécfalvi országgyűlés vallási rendelkezései között, az egyház 1638 óta használja.

János Zsigmond, amellet, hogy buzgó unitárius volt, élénken ér-

deklődött a hitviták iránt. Giovanni Andrea Gromo visszaemlékezéseiből tudhatjuk, hogy Gyulafehérváron, az akkori fejedelmi székhelyen

volt egy átjáró a fejedelmi palota és a székesegyház között, amelynek különleges akusztikája következtében a fejedelem akár ágyában fekvé vagy ebédlőasztala mellett ülve is hallgathatta a székesegyházban zajló rendszeres hitvitákat.

A könyv két részre oszlik: az első részben az unitárius felekezet hatalmi szerepét ismerhetjük meg, illetve azt a folyamatot, ahogyan a hatalom legmagasabb régióiba került, és azt, ahogyan onnan később kikerült. Mindezt Horn beágyazza a 16. századi Erdély történetébe; az olvasó számára ettől lesz igazán kézzel fogható az eseménysor.

Az egyház és képviselőinek sorában fordulópontot jelentett az 1571-es év, ekkor ugyanis váratlanul meghalt a fejedelmi támogató. Az ezt követő időszakban a kulcs szerepben lévő négy testamentumos úr a felekezethez tartozott ugyan, de ők igen hamar kikerültek a hatalomból.

Horn könyvéből világosan kiderül, milyen okai voltak ezen kívül a megtorpanásnak, illetve a visszaszorulásnak. Báthory István meg-

választásával azonnal megszűnt a fejedelmi támogatás, a katolikus egyház ismét megerősödött, s megindult a rekatolizáció. Olyannyira, hogy sok unitárius főúr leszarmazottja lett katolikus. Dávid Ferencet személyesen is súlyosan érintette a Báthory család színre lépése, ugyanis szinte rögtön eltiltották a prédikálástól, Báthory Kristóf pedig Déva várában börtönbe záratta.

Bár kiestek a hatalomból, a felekezet nemesei előtt némi remény mégis megcsillant Báthory lengyel királlyá választásakor, illetve Báthory Zsigmond kiskorúságának idején, hogy visszatérjenek a hatalomba. Az ezt követő viharos évek természetesen őket sem kímélték. Elég, ha a tizenöt éves háború történéseire, és a második, egyben utolsó unitárius fejedelem, Székely Mózes tragédiájára gondolunk. A könyvben ezen események részletes tárgyalására már nem maradt hely, de a folytatásban minden bizonytalansággal helyet kapnak majd.

A könyv második felében található életrajgyűjteményt olvasva megismerhetjük azoknak a nemseknek a személyes sorsát, akiket az első részben Horn Ildikó a politikatörténet szemszögéből említ meg. Így válik a kép egésszé, hiszen döntéseiket, választásaikat, állásfoglalásukat csak úgy érthetjük meg, ha megismerjük az életüket is.

Kiváló könyv, értékes bibliográfiával, mellékletekkel, miként azt

eddig is megszokhattuk a szerzőtől. Ráadásul, ahogyan ezt szintén tapasztalhattuk más munkáiban is, olvasmányosan, lényegre törően mutatja be a történések mozgatórugóit. Mikrotörténelem, melynek fókuszában a makrotörténelem helyezkedik el.

TULOK PÉTER

(Balassi Kiadó, Budapest, 2009,
336 oldal, 2400 Ft)

Leleplezett mellszobor *Nyomozások Kazinczy* *birtokán*

Az emlékévek rendszerének hazánkban két kellemetlen mellékhatása van. Az egyik, hogy az emlékév ünnepeltjét vagy tárgyát a művelt közönség elég hamar elunja, hiszen rajongó legyen a talpán, aki „igazságos” Mátyás királyunkat, vagy akár Kazinczyt, a „nyelvújítót” szeretné orrvérzésig ünnepelni: az efféle kötelező ünnepségsorozatok ugyanis csak a becsontosodott sztereotípiákat erősítik. A másik, hogy krónikusan alulfizetett és alulértékelt kulturális intézményeink rendre az emlékévek apropóján rendezett alibiprojektekkel toldozgatják-foldozgatják elégtelen költségvetésüket, s ez a produktumokon néha meg is látszik. Mátyás álruháját korábban az '56-os emlékév pesti srácánál